

Latviešu valodas aģentūra

**MIGRĀCIJAS
IETEKMI UZ
VALODAS VIDU
LATVIJĀ**

MIGRĀCIJAS IETEKMI
UZ VALODAS VIDU
LATVIJĀ

UDK 325(474.3):811.174(082)

Mi 287

AUTORI

Raimonds Apinis, Māris Baltiņš, Dzintra Hirša, Gunta Kļava,
Kristīne Motivāne, Jānis Valdmanis, Andrejs Veisbergs

Pētījuma vadītāja *Mg. philol.* Gunta Kļava

Literārā redaktore *Ieva Jansone*

Korektore *Alīda Āva*

Margaritas Stokas datormakets

© Latviešu valodas aģentūra, 2009

© Autori, 2009

© Apgāds "Zinātne", 2009

ISBN 978-9984-808-68-0

Migrācijas ietekme uz valodas vidi Latvijā: kopsavilkums

Migrācijas rezultātā daudzu valstu sabiedrības ir kļuvušas etniski dažādākas un ir pastiprinājusies transnacionālā saikne starp valsti un sabiedrību. Tādējādi migrācijas procesu radītie izaicinājumi un problēmas (īpaši integrācijas jautājumi) ir kļuvuši par būtisku un neizbēgamu katras valsts ekonomikas un sociālās dzīves komponentu un politisko lēmumu pieņemšanas procesā tiem tiek pievērsta pastiprināta uzmanība.

Augošā starptautiskā migrācija un darbaspēka mobilitātes palielināšanās Eiropā kopš 20. gs. 50. gadiem pastiprināja uztraukumu un bažas par katras nacionālas valsts tradīcijām, tautas identitāti un iespēju saglabāt valodu. Tādēļ ir arī izskaidrojama daudzu Eiropas Savienības (ES) valstu lēnā un politisku diskusiju bagātā migrācijas politikas veidošana. Neskatoties uz migrācijas kustības pieaugumu un faktoriem, kas to veicina, pieaug arī pretošanās migrācijai – liela daļa iedzīvotāju valstīs, kurās ierodas daudz imigrantu, ir pret turpmāku imigrantu uzņemšanu. Dažādas valdības reaģē dažādi – izstrādā un pieņem stratēģijas, kas vērstas uz migrācijas plūsmu samazināšanu un/vai pārtraukšanu (aizliedzot iebraukšanu u.tml.); citos gadījumos ir veiktas masu deportācijas un repatriācijas. Valdību iespējas regulēt un ietekmēt starptautisko migrāciju atšķiras; tāpat atšķiras arī veidi, kā tiek apkarota nelegālā migrācija.

Arī Eiropas valstu lingvistiskie modeļi un situācijas ir ļoti kompleksas un balstītas uz katrā valstī esošajām dažādajām valodām un to savstarpējām attiecībām. Dažādās valodas ir Eiropas bagātība, un ES daudzvalodība un kultūru daudzveidība tiek uzskatīta par milzīgu konkurētspējas priekšrocību. Pēdējo gadu desmitu migrācijas tendences īpašu uzmanību liek pievērst Eiropas valstu imigrantu valodām un viņu integrācijai vietējās sabiedrībās. Pieaugošas mobilitātes un migrācijas kontekstā ir svarīgi, lai cilvēki apgūtu savu mītnes valsts valodu, ja viņi vēlas pilnīgi integrēties sabiedrībā. Šeit būtiski ievērot to, ka dalībvalstis ir galvenās lēmumu pieņēmējas par valodas politiku, tostarp reģionu un minoritāšu valodām.

Migrācija atstāj graujošu ietekmi uz tradicionālo dzīvesveidu. Globalizācijai un tās radītajai migrācijai, kosmopolītismam, robežu paplašināšanai u.tml. ir cieša saistība ar valodas un identitātes maiņu. Mūsdienās migrācijas ietekmē arvien dinamiskāki un daudzveidīgāki kļūst valodu kontakti. Migrācijas un valodu sasaistes problēma modernajā pasaulē, pieaugot migrācijas apjomiem, kļūst arvien aktuālāka. Tas skar gan pret imigrantiem izvirzītās lingvistiskās prasības, gan to attieksmi pret mītnes valsts valodu, gan dzimtās valodas saglabāšanas iespējas iebraucējiem to jaunajās mītnes zemēs u.tml.

Kāpēc ir aktuāli aplūkot migrācijas procesus un to ietekmi uz valodu?

1) Šobrīd ir ap 192 miljoniem cilvēku (tas ir apmēram 3 procenti pasaules iedzīvotāju), kas dzīvo ārpus valsts, kurā dzimuši. Tas nozīmē, ka katrs 35. cilvēks pasaulē ir migrants.

2) ES iedzīvotāju skaits no 1960. gada regulāri pieaug; 80% no iedzīvotāju pieauguma 2007. gadā veido migranti, kas daudzās Rietumeiropas valstīs līdzsvaro iedzīvotāju negatīvo dabīgo pieaugumu.

3) Dažādu pasaules valstu problēmas tieši šo valstu valodas situācijā un vidē, kas radušās aktīvas darbaspēka migrācijas rezultātā (geto, noslēgtās kopienas, imigrantu nabadzība un tās radītā noziedzība).

4) Daudzu un dažādu pētījumu atziņas, ka ES trūkst vispārēju nacionāla līmeņa pasākumu, lai uzlabotu migrantu piemērotību darba tirgum, pirmkārt, valodas apguves trūkums. Cerība, ka šīs problēmas var nokārtoties pašas par sevi, nav attaisnojusias.

Skatot migrācijas jautājumus, īpaši valodas aspektā, liela uzmanība pievēršama sabiedrības integrācijas jautājumiem, jo tie ir savstarpēji cieši saistīti. Sociālā integrācija var notikt un ir nepieciešama, ja kāda no sabiedrības grupām ir sevišķi pakļauta sociālai atstumtībai un ierobežošanai. Un viena no šādām grupām neapšaubāmi ir imigranti. Imigrantu integrācijas balsts ir viņu iekļaušanās darba tirgū un sabiedriskajā dzīvē. Nodarbinātība ir būtiskākā integrācijas sastāvdaļa, lai imigranti varētu sniegt savu ieguldījumu vietējās sabiedrības dzīvē un labklājības celšanā, taču neaizstājamas ir vietējās sabiedrības valodas, vēstures, kultūras un tradīciju pamatzināšanas, un tikai šīs zināšanas spēj nodrošināt integrācijas būtību – kopīgā atrašanu, saprašanos un vienotību.

Valodas prasme ir viens no svarīgākajiem priekšnoteikumiem veiksmīgai savstarpējai saziņai, taču skaidrs ir arī tas, ka nevar pieprasīt un uzskatīt par pašsaprotamu, ka imigrants jau ierodas konkrētajā valstī ar perfektām šīs valsts valodas, kultūras un ieražu zināšanām. Sagatavot imigrantus veiksmīgai iekļaušanai mītnes zemes sabiedrībā iespējams tikai ar nosacījumu, ka imigrantiem tiek nodrošināta iespēja apgūt mītnes zemes valodu un nacionālās vērtības. Neapšaubāmi ļoti svarīgs faktors šeit ir arī pašu imigrantu vēlme būt par sabiedrības dalībniekiem, kas balstīta cieņā pret mītnes zemes kultūru, valodu un tradīcijām.

Valodas situācijas pasaulē, protams, ir ļoti atšķirīgas, tai skaitā arī intensīvās migrācijas zemēs. Šajās valstīs, piemēram, ASV, Austrālijā u.c., kur migranti pagātnē agrāk vai vēlāk asimilējās, valodas jautājums nopietni nebija jārisina. Taču mūsdienās, ir parādījušās jaunas iezīmes, kas liek valdībām un sabiedrībai meklēt jaunus risinājumus. Par jaunām iezīmēm varētu uzskatīt gan nacionālo valstu skaita pieaugumu, gan migrantu apjoma palielināšanos, gan iespēju dzīvot savas valodas informatīvajā telpā (internets, TV, radio), kāda agrāk bija visai ierobežota. Arī ideoloģiskie aspekti ir nozīmīgi – pagātnē bieži vien migranti bija laimīgi, ka izglābušies no vajāšanas vai liela trūkuma savās dzimtajās valstīs un gatavi

pieņemt jebkurus nosacījumus jaunajās mītnes zemēs, – šodien tas tā ne vienmēr ir. Ekonomiskie migranti arvien biežāk grib saglabāt savu valodu, reliģiju un tradīcijas.

Kopējās tendences ES dalībvalstīs liecina, ka sabiedrības radikalizācijas riski un imigrācijas izaicinājumi lielā mērā ir veicinājuši to, ka Rietumeiropas valstis arvien vairāk imigrantiem vēlas izvirzīt integrācijas nosacījumus. Tagad tā ir realitāte Vācijā, Nīderlandē, Francijā, un ir pamats domāt, ka sabiedrības integrācijas eksāmeni un testi kļūs par standarta procedūru Eiropā. Lielākajā daļā ES dalībvalstu pašlaik tiek veidotas nacionālas institūcijas imigrācijas un integrācijas jautājumos. Šo valsts institūciju loma ir nodrošināt imigrantu integrācijas iespējas, piedāvājot integrācijas kursus, valodas un kultūras apmācību.

Migrācijas procesi būtiski ietekmējuši Latvijas iedzīvotāju sastāvu un pašu latviešu nācijas veidošanās procesu visā tās rakstītās vēstures laikā. Mūsu gadījumā ir jāuzsver valodas un nācijas konceptuālā saikne, tādēļ būtiska ir valodas izvēles politika, jo nacionālas identitātes simboliskās un emocionālās dimensijas ir kritiski svarīgas. Šeit ir būtiski daži aspekti: migrantu integrācija un valsts valodas prasme, ar ko saistās valodas mācīšana. Viens no veiksmīgākajiem integrācijas pamatnosacījumiem ir valsts valodas prasme, kas Latvijā, runājot par imigrantiem, kas pārsvarā nāk no bijušajām PSRS valstīm, nonāk konfliktā ar krievu valodas plašo izplatību un lietošanu. Tieši iespēja saprasties krievu valodā ir viens no priekšnoteikumiem, kāpēc imigranti no bijušās Padomju Savienības republikām izvēlas strādāt Latvijā. Nozīmīga loma šeit ir Latvijas iedzīvotāju lingvistiskajai uzvedībai, proti, komunikācijā ar cittautiešiem (galvenokārt krievvalodīgajiem) par saziņas valodu izvēlēties krievu valodu.

Latvijas demogrāfiskie rādītāji un tendences, etniskais sastāvs, emigrācijas straujš pieaugums un iepriekšējais imigrācijas pamatvirziens – galvenokārt no bijušās Padomju Savienības republikām – apgrūtina valodas situācijas stabilizēšanu un sabiedrības integrāciju. Lai no tā izvairītos, būtu nepieciešams izstrādāt prasības un radīt iespēju imigrantiem apgūt latviešu valodu, kultūru un tradīcijas, tādā veidā ne tikai nodrošinot vienotu sabiedrību, bet arī garantējot imigrantiem viņu tiesības.

Pētījums „Migrācijas ietekme uz valodas vidi Latvijā” pieejams Latvijas grāmatnīcās, kā arī Latviešu valodas aģentūrā.